

Archiefbrief Oostende

jaargang 2, nr. 1 – maart 2006 – verschijnt driemaandelijks en wordt gratis verspreid

Editoriaal

In dit lentenummer van de Archiefbrief kijken we al uit naar de toekomst, want de bouw van de nieuwe archiefbewaarplaats wordt steeds concreter. U vindt ook een uitnodiging voor Erfgoeddag op zondag 23 april 2006 waar het Stadsarchief voor het eerst aan deelneemt. Maar uiteraard blikken we ook terug op het recente en het verre verleden. En we hopen vooral dat dit nummer u weer zal smaken.

In de kijker

In 2005 startten de werken voor de heraanleg van de Koninginnelaan, het Prinses Stefanieplein en het Prinses Clementinaplein. De "squares" zijn een begrip in Oostende, maar hoe zagen ze er vroeger uit?

PKIB2269 Prinses Clementinaplein

Van kerkhof tot...

Op 26 juni 1784 had de Oostenrijkse keizer Jozef II een decreet uitgevaardigd waarin hij had bepaald dat alle kerkhoven buiten de stadsrand verplaatst moesten worden. Aangezien het kerkhof van Oostende in het centrum van de stad, naast de Sint-Pieterskerk, was gelegen, moesten het Stadsbestuur en de Kerkfabriek dus uitkijken naar een andere locatie. Na lang zoeken gaf keizer Frans II op 5 januari 1794 de toestemming om langs de Torhoutsesteenweg een katholieke begraafplaats aan te leggen "buyten de Westpoorte oostwaerts van de steenwegh naer Winendaele op de uysterste paelen deser jurisdictie".

Het was een vijfhoekig plein van 63 are. Dat komt ongeveer overeen met het huidige prinses Clementinaplein. Lange tijd zou er discussie zijn over wie nu eigenlijk eigenaar was van deze grond: volgens de kerkfabriek waren dat de keizer (omdat de grond gelegen was op geslechte fortificaties), een zekere meneer Thuys, meneer J. Derdeyn en deken De Clerck van de Sint-Pietersparochie. Andere bronnen menen dat het Stadsbestuur eigenaar was. Hoe dan ook, een jaar later, op 24 april 1795, werd dit kerkhof ingewijd door pastoor De Cuyper van Mariakerke. De eerste begraafing vond plaats op 26 april.

Al snel bleek het niet zo'n goed idee om het kerkhof in te planten op een drassig stuk grond (de "Moerasstraat" in de buurt wijst hier nog op). Tijdens de winter steeg het grondwater bijna tot op het grondniveau, waardoor begraven quasi onmogelijk was. Bovendien bleek het terrein ook veel te klein om alle overleden Oostendenaars te kunnen begraven. Zo vinden we in de archieven een klacht van iemand die een begrafenis had bijgewoond, en had moeten aanzien hoe tijdens de begraafing van een lijk, een andere lijk door gebrek aan plaats was opengebrosen en daarbij het deels ontbonden lichaam van een recent begraven dierbare had moeten aanschouwen.

De problemen werden al gemeld in 1823, maar toch vonden er begravingen plaats tot eind december 1850. Toen week men uit naar het nieuwe kerkhof aan de Nieuwpoortsesteenweg.

... residentiële plantsoenen

Na het slopen van de vesten vanaf 1865 breidde Oostende in westelijke richting uit. Koning Leopold II wilde een boulevard creëren die van zijn koninklijk paleis op de Zeedijk doorliep tot aan het Maria-Hendrikapark. Die boulevard zou o.a. verfraaid worden met twee riante parkjes, de koninklijke stallingen en een tennisclub.

De Koninginnelaan werd vanaf 1889 aangelegd. In 1892 werd de laan met trottoirs afgewerkt.

De squares zelf werden aangelegd vanaf 1890. Omwille van het residentiële karakter werd er de voorkeur aan gegeven om er gesloten plantsoenen van te maken en de straten niet door te trekken. De pleinen werden ontworpen door Eli Lainé die ook het Maria-Hendrikapark had vormgegeven. Eind 1891 ondernam de Civiele Lijst, allicht in opdracht van koning Leopold II, stappen om ook alle gronden rond de squares te verwerven. Alle bouwaanvragen moesten aan de Civiele Lijst worden bezorgd en Leopold II keek persoonlijk toe op de bouwaanvragen.

PK/B2375 Prinses Stefanieplein

In 1896 sloot de Gemeenteraad een contract af met de Civiele Lijst waarbij de Koning de grond van de squares aan de Stad schonk, op voorwaarde dat ze nooit een andere bestemming zouden krijgen.

Door het residentiële karakter stegen de grondprijzen pijlsnel. In 1894 kostte een vierkante meter slechts 11 fr., in 1907 was dat al 80 fr.

In 1910 stonden er op het Prinses Clementinaplein 6 huizen en woonden er 44 personen: 9 mannen, 13 vrouwen en 22 kinderen. Vandaag wonen er 155 mensen. Op het Prinses Stefanieplein stonden er 8 huizen en woonden er eveneens 44 personen: 10 mannen, 13 vrouwen en 21 kinderen. Nu wonen er 279 mensen.

Over de naamgeving van de pleinen is niet veel bekend. In het jaarverslag van 1896 duikt plots de naam "square Stéphanie" op. In 1897 gebruikte men ook de naam "square Clémentine". Tot 1895 sprak men wel nog van de "square à l'Ouest", dus vermoedelijk zullen de pleinen omstreeks 1896 hun naam hebben gekregen. Maar wie waren die prinsessen?

Prinses Stefanie

was de tweede dochter van koning Leopold II. Ze werd geboren op 21 mei 1864 en huwde op nauwelijks 17-jarige leeftijd met kroonprins Rudolf van Oostenrijk, de zoon van keizer Franz-Jozef en keizerin Elisabeth ("Sissi"). Voor Leopold was dit huwelijk een opsteker, want het betekende dat zijn dochter keizerin van Oostenrijk zou worden. Aanvankelijk was het een gelukkig huwelijk, maar na de geboorte van hun enige dochter Elisabeth in 1883 (†1963) liep de relatie spaak. Rudolf zou uiteindelijk op 30 januari 1889, samen met zijn maîtresse Maria Vetsera, in vrij verdachte omstandigheden overlijden (moord of zelfmoord) in het jachtslot Mayerling. Stefanie hertrouwde in 1900 met de Hongaarse graaf Elmer van Lonyay de Nagy-Lonya, maar de prinses kon geenszins rekenen op de goedkeuring van haar vader. Stefanie overleed een jaar voor haar echtgenoot, in 1945.

Prinses Clementina

werd geboren op 30 juli 1872 in Laken. Ze was de jongste en ongetwijfeld de lievelingsdochter van Leopold II en verbleef vaak met hem in Oostende. Ze kreeg echter geen toestemming om te trouwen met haar grote liefde, prins Victor Napoleon van Frankrijk. Allicht had dit te maken met het feit dat Leopolds moeder Louise-Marie uit het geslacht d'Orléans stamde. Zij waren de rivalen van de Bonapartes die eveneens de Franse kroon opeisten. Uiteindelijk trouwde Clementina toch op 12 april 1910, nauwelijks 4 maanden na het overlijden van haar vader. Het was een gelukkig huwelijk en het echtpaar kreeg twee kinderen: Marie Clotilde (1912-1996) en Louis Jérôme (1914-1997). Clementina overleed in Nice op 8 maart 1955.

Oude glorie wordt hersteld

De pleinen worden momenteel heraangelegd in de geest van de vroegere plantsoenen. Er komen bloeiende struiken (o.a. hortensia's, viburnums en seringen). De bomenrij aan de kant van de Koninginnelaan wordt gerooid om de lagere parterre te kunnen reconstrueren. Op de pleintjes zelf komen er acacia's, die veel licht doorlaten.

Meer informatie over de werken vindt u op de website: www.oostende.be / Oostende ligt open / Koninginnelaan.

Bronnen:

- Verslagen Gemeenteraad Oostende, 1890-1910 passim.
- Jaarverslagen stad Oostende, 1890-1910 passim.
- BE/SAO/AC027. Archief van de Sint-Petrus- en – Pauluskerk, nrs. 409-420.
- Daniël FARASYN. *1769-1794. De 18de-eeuwse bloeiperiode van Oostende*. Oostende (Oostendse Historische Publicaties 2), 1998.
- Piet LOMBAERDE. *Leopold II, koning, bouwheer*. Gent (Pandora), 1995.
- Ivan VAN HYFTE i.s.m. Claudia VERMAUT. *In het spoor van de Koning. Leopold II in Oostende, 1865-1909*. Oostende (Oostendse Historische Publicaties 14), 2005.
- met dank aan Eli Devriendt, groenontwerper.

Erfgoeddag: uitnodiging

Op 23 april 2006 neemt het Stadsarchief voor het eerst deel aan de Erfgoeddag, een cultureel initiatief dat in heel Vlaanderen en Brussel wordt georganiseerd. Bedoeling is om op die dag het roerend erfgoed dat in archieven, musea, heemkringen, enz. wordt bewaard eens extra in de kijker te plaatsen. Daarbij wordt telkens een ander thema als leidraad gebruikt. Het thema dit jaar is "Kleur". Als dusdanig is het een tegenhanger van Open Monumentendag die zich op het onroerend erfgoed (gebouwen) toelegt.

Om praktische redenen kunnen we de deuren van het Archief niet opengooien, maar we organiseren wel een kleine tentoonstelling, een workshop en een demonstratie in de Venetiaanse Gaanderijen.

Kleurige prenten en tekeningen in confrontatie: origineel vs. digitaal

PTIE19 - Oostende van de dijk, het koninklijk paviljoen en het staketsel, ca. 1850 (lithografie H. Borremans).

De mooiste (in)gekleurde exemplaren uit de collectie "Prenten en Tekeningen" van het Archief van Oostende worden tentoongesteld.

Deze kleurrijke collectie bevat heel wat mooie litho's, houtgravures, kopergravures vanaf 1600 tot aan het begin van de 20ste eeuw, toen de prent is verdrongen door de foto.

Speciaal voor Erfgoeddag wordt de collectie "Prenten en Tekeningen" die zich in het Archief van Oostende bevinden ook integraal online geplaatst via www.beeldbankoostende.be. U krijgt zo een impressie van hoe de originele stukken er digitaal uitzien.

We tonen een demo die de vele, vaak nog ongekende, mogelijkheden van de beeldbank even systematisch op een rijtje plaatst. Bovendien kan u ook zelf gaan experimenteren want er zullen een aantal computers ter beschikking staan. Voor wie nog niet vertrouwd is met de beeldbank is dit meteen een uitgelezen moment om ons al uw vragen te stellen.

U bent dus van harte welkom op zondag 23 april 2006 in de Venetiaanse Gaanderijen, hoek Parijsstraat / Zeedijk, Oostende, doorlopend tussen 10.00 en 18.00 uur.

Jaarverslag Archief 2005

2005 was een bijzonder druk en boeiend jaar voor het Archief. En alhoewel ze ook niet alles zeggen, willen we u enkele cijfers uit het jaarverslag niet onthouden: het archief groeide met 41 meter aan en er werd 98 meter afgevoerd. Er werden 36 overdrachten vanuit de diensten geregistreerd en 14 schenkingen. We kregen, naast talloze "passanten" die even binnensprongen voor een kleinere vraag, 63 bezoekers over de vloer die uitgebreide opzoeken verrichtten en we kregen 158 brieven of mails waarvoor we opzoeken deden. Ambtenaren vroegen 849 dossiers op uit het Archief. Er werden 778 Oostendse Historische Publicaties verkocht en 565 Oostendse Historische Reproducties. Van september tot en met december bezochten 13.150 bezoekers de beeldbank. We registreerden 368 abonnees op de papieren versie van de Archiefbrief en 396 op de digitale versie.

Het volledige verslag met duiding kan u binnenkort nalezen in de leeszaal van het Archief of raadplegen via de website.